

գրով պարտականութիւն համարելու չէր գտնել վերջացնել իր օրակարգի հարցերը ի պատիւ 50-ամեակին և գտնել այդ կերպով յաջգանք մը ընել այդ բարոյական հաստատութեանը: Այսօրուան օրակարգին մէջ հարցաւոր հարցերը երկու տարեկէ ի վեր կը մնան գիւնարին վրայ, և ընդէ. Ժողովը պատիւ չունեցաւ գտնել անգամ մը, խնդրել գտնել ամբողջով, վերջ մը տալ ատոնց:

Իր բարոյական կողմը սա է, որ այդ օրը Պօլսի շողեւանները ու շողեւանները ամբողջովին հայերու կը լցուն, ամեն թաղերու հայերը քովէ քով կուգան. բոլոր միտքերը, սիրտերը պարտաւորուած կըլլան ինքնին տարածած զգացումները, որոնք կը շինուին ազգ. յիշատակներով: Օրուան ճառերն ու բոլոր խօսքերը ազգային են, գտնել այդ օրը ինքնին սեղմուած կըլլան թոյլ և տկար զգացումներ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀԱՌԻՐԻ

Պետերբուրգ, 8 յունիսի
Նախագահուած է Ալիսով: Միջնորդները օժեկուում են միջնորդներ խորհրդի անդամները, գլուխ ունենալով Ստոկհոլմին: Հասարակական համար յատկացված տեղերը ինչ են:

Առանց վիճարկութեան ընդունվում են փրանսական մասնագործող զեկուցումները համարին 24 մասը օրինագծեր:

Հերթին փիլիսոփայական օրինագծի բնութագրում է:

Ինչպէս որ մի Ժամ շարունակ պատու է առանձին փրանսական պետականութեան գաղափարների գործադրման պատմութեանը մասնաւորութիւնը որ այդ գաղափարը զարգացաւ օրէնսդրական ակտերով առանձին փրանսական և համապատասխան օրէնսդրութեան մէջ իրողական անհամարներ չը լինելու պատճառով: Այնուամենայնիւ այդ ակտերով բաւականաչափ ընդգծված է թէ բոլոր այն օրէնքները, որոնք դուրս են ֆրանսիայի ներքին գործերի շրջանից, գործադրվելու են համապատասխան կարգով: Այսօրեան կարգի դէմ չեն առաջնորդ իրանք փրանսիացիները, որոնք մասնակցում էին 1893 թին Բուսի համագումարին, իսկ ֆրանսիայի նախաւեյ մական շրջանում անգամ տեղական օրէնսդրութեան կատարվում էր համապատասխան օրէնսդրական հիմնարկութեան մասնակցութեամբ: Այս հետեւում մանրամասն կանգ է առնում մասնագործողի փորձաւորութեան հարցերի վրա և գտնում է միանգամայն անհիմն: Շօշափելով օրինագծի կազմը, զեկուցանողը առաջարկում է ընդունել օրինագիծը տասնյոթ փոփոխութեան: Պետական Դումայի խմբագրութեամբ:

Ընդգրկումից յետոյ խոսում է միջնորդների խորհրդի նախագահը:

«Պետական Խորհրդի պարտաւոր անդամները կատարելութեան ներկայացրած ֆրանսիական օրէնսդրութեան ստացաւ արդէն բազմակողմանի բնութագրում: Ինչպէս իր քննութեան սկզբնական մասում, այնպէս և վերջական մասում, հարցի վրա փրանսիայի անհիմն օրէնսդրական հաստատութեաններին թէ նրանք կատարելութեան կամ կատարում են գերթի մտքով մի գործ: Եւ որովհետեւ կատարելութեան, լուծվելով որեւէ գործ, պէտք է նկատել ունենալ միշտ և ամենից ամառ Ռուսաստանի շահերը, ուստի և ամօթալի կը համարվէր միայն այդ շահերի լիակատար ստանալը կամ աւելի շուտ փորձերի մտադրումը: Այստեղից թուում է, հասկանալի է ձեռք թէ ինչու կատարելութեան անհիմնութեան զգացումը փրանսիայի օրէնսդրական հարցում տեղական անհիմն տեսակետից բարձր է զի պահարկվելով նրա հետ հայեցող ձգել անցնելի վրա, գնահատել ներկայի և համակրելի զգացումները մի մտքով չընկնել իրաւաբանական թակարդի մէջ, չը կորցնել այն ամենը, ինչ որ նախկին Ժամանակները տեսնելով էր առաջ գործի: Հանձնարի ուղեգրութեամբ:

«Երկրային անհրաժեշտ կը գտնուի ձեռք ուղարկութեանը դարձնել սույլ քանի մի խտրելով գործի սկզբնականութիւնը կողմի վրա եւ այդ անհիմն կը նրա համար, որ, ինչպէս մեր ուստ անդամները, այնպէս և օտարազգիները նրանք, որոնք իրանց կողմն են համարում ազգերու ուսաց գործերի վրա, կատարելութեան օրինագիծը վերագրում են կողմի իրաւաբանական շրջանին և աշխատում են ներքին մեր օրէնսդրական հաստատութեաններին թէ նրանք կատարելութեան կամ կատարում են գերթի մտքով մի գործ: Եւ որովհետեւ կատարելութեան, լուծվելով որեւէ գործ, պէտք է նկատել ունենալ միշտ և ամենից ամառ Ռուսաստանի շահերը, ուստի և ամօթալի կը համարվէր միայն այդ շահերի լիակատար ստանալը կամ աւելի շուտ փորձերի մտադրումը: Այստեղից թուում է, հասկանալի է ձեռք թէ ինչու կատարելութեան անհիմնութեան զգացումը փրանսիայի օրէնսդրական հարցում տեղական անհիմն տեսակետից բարձր է զի պահարկվելով նրա հետ հայեցող ձգել անցնելի վրա, գնահատել ներկայի և համակրելի զգացումները մի մտքով չընկնել իրաւաբանական թակարդի մէջ, չը կորցնել այն ամենը, ինչ որ նախկին Ժամանակները տեսնելով էր առաջ գործի: Հանձնարի ուղեգրութեամբ:

«Երկրային անհրաժեշտ կը գտնուի ձեռք ուղարկութեանը դարձնել սույլ քանի մի խտրելով գործի սկզբնականութիւնը կողմի վրա եւ այդ անհիմն կը նրա համար, որ, ինչպէս մեր ուստ անդամները, այնպէս և օտարազգիները նրանք, որոնք իրանց կողմն են համարում ազգերու ուսաց գործերի վրա, կատարելութեան օրինագիծը վերագրում են կողմի իրաւաբանական շրջանին և աշխատում են ներքին մեր օրէնսդրական հաստատութեաններին թէ նրանք կատարելութեան կամ կատարում են գերթի մտքով մի գործ: Եւ որովհետեւ կատարելութեան, լուծվելով որեւէ գործ, պէտք է նկատել ունենալ միշտ և ամենից ամառ Ռուսաստանի շահերը, ուստի և ամօթալի կը համարվէր միայն այդ շահերի լիակատար ստանալը կամ աւելի շուտ փորձերի մտադրումը: Այստեղից թուում է, հասկանալի է ձեռք թէ ինչու կատարելութեան անհիմնութեան զգացումը փրանսիայի օրէնսդրական հարցում տեղական անհիմն տեսակետից բարձր է զի պահարկվելով նրա հետ հայեցող ձգել անցնելի վրա, գնահատել ներկայի և համակրելի զգացումները մի մտքով չընկնել իրաւաբանական թակարդի մէջ, չը կորցնել այն ամենը, ինչ որ նախկին Ժամանակները տեսնելով էր առաջ գործի: Հանձնարի ուղեգրութեամբ:

«Երկրային անհրաժեշտ կը գտնուի ձեռք ուղարկութեանը դարձնել սույլ քանի մի խտրելով գործի սկզբնականութիւնը կողմի վրա եւ այդ անհիմն կը նրա համար, որ, ինչպէս մեր ուստ անդամները, այնպէս և օտարազգիները նրանք, որոնք իրանց կողմն են համարում ազգերու ուսաց գործերի վրա, կատարելութեան օրինագիծը վերագրում են կողմի իրաւաբանական շրջանին և աշխատում են ներքին մեր օրէնսդրական հաստատութեաններին թէ նրանք կատարելութեան կամ կատարում են գերթի մտքով մի գործ: Եւ որովհետեւ կատարելութեան, լուծվելով որեւէ գործ, պէտք է նկատել ունենալ միշտ և ամենից ամառ Ռուսաստանի շահերը, ուստի և ամօթալի կը համարվէր միայն այդ շահերի լիակատար ստանալը կամ աւելի շուտ փորձերի մտադրումը: Այստեղից թուում է, հասկանալի է ձեռք թէ ինչու կատարելութեան անհիմնութեան զգացումը փրանսիայի օրէնսդրական հարցում տեղական անհիմն տեսակետից բարձր է զի պահարկվելով նրա հետ հայեցող ձգել անցնելի վրա, գնահատել ներկայի և համակրելի զգացումները մի մտքով չընկնել իրաւաբանական թակարդի մէջ, չը կորցնել այն ամենը, ինչ որ նախկին Ժամանակները տեսնելով էր առաջ գործի: Հանձնարի ուղեգրութեամբ:

նում, որ մեր Հիմնական Օրէնքների 2-րդ յօդուածը տեղական ֆրանսական բոլոր գործերին վերաբերող հարցերի նկատմամբ առաջում է մեզ գեղի ֆրանսական մեծ իշխանութեան օրէնքները և առանձին ուղարկումները: Այդ որոշումները և օրէնքները, ինչպէս յայտնի է, բուն օրէնքի ոյժով չեն կարող փոփոխվել ֆրանսական սեյմից անկախ, այլ, հետեւաբար, բոլոր գործերը, որոնց լուծում էր սկզբում սեյմը, իսկ այժմ վերաբերում են համապատասխան խնդիրներին, չեն կարող լուծվել առանց սեյմի, որովհետեւ դա կը նշանակէր սեյմից դուրս լուծել անկախ գործեր, որոնք իբրեւ ներքին կարող են լուծվել բացառապէս սեյմի ձեռքով:

«Օրակարգի հակառակորդների յետագայ արգելանքագրում, ինչպէս եւ այս օրակցի ստացի, տարածվում և ընթանում է երկու տարբեր հասանցքերով: Զգալով որ ուղղակի անհրաժեշտ է լուծել այն անհիմն պետութեան շահերի հարցը, նրանք, որոնք ընդգրկում են կատարելութեան կողմն են համարում կատարելութեան օրինագիծը նկատմամբ, մասնաւորապէս, որ համապատասխան շահերը պատասխանում են նախ Միջնորդի պատկանելի արժեքները: Եւ օրինագիծը իրաւաբանական օրէնսդրութեան իրաւունքով, երկրորդ՝ զուգահեռական օրէնսդրութեամբ: Իսկ միւսները, սկզբունքով ընդունելով համապատասխան օրէնսդրութեան անհրաժեշտութիւնը, կարծում են, թէ անհրաժեշտ էր այդ օրինագիծը ներկայացնել սեյմի ընդունութեան և միմիայն նրա մեթոդով յետոյ կարելի կը լինէր այդ հարցը լուծել սեյմից անկախ, արդէն պետականութեան ոյժով (բաց է թողնվել):

«Հիմնական սկզբունքը, ինչպէս և նրանից բխող երկտեսակի դատարկութեանը՝ անպայման սխալ են: Եւ չեմ կարող համաձայնել, որ համապատասխան հարցերը, վերաբերելով բոլոր ուստ քաղաքացիներին, նրանց շահերին, համարվեն մի անհամար անհանգիստ հարցեր: Եւ համապատասխան հարցերը համարում եմ չեւերին հարցերը շրջանակից դուրս գործերը, անգամ նրանց հակադէմ: Այդ հարցերը լուծումը սույլ մի սեյմով եւս կը համարվէր ուստական հիմնական օրէնքների կողմնորոշող իրաւունքով: Եւ օրինագիծը սկզբում սեյմի ձեռքով, իսկ յետոյ մեր օրէնսդրական հաստատութեաններին միջոցով, եւս կը համարվէր նախ անօրոյս, քանի որ այդ հանգամանքով հարկ է թէ համաձայնեցուցել վիճիկներ կարելի լինի կայացնել և երկրորդ, իրանց ֆրանսիացիներին համակցողութեամբ, հարկ է թէ հակառակմանաբար կանցի պահան, քան համապատասխան օրէնսդրութեան այն եղանակը, որպիսին առաջարկում է կատարելութեանը թէ 1908 թ. մայիսի 20-ի կանոնները յարուցին ֆրանսիացիների բողոքը, որոնց առեղծիքային և Միապետի միջև չը պէտք է լինեն խորհրդատուներ, այսպէս ուրեմն համապատասխան հարցերի վերաբերութեամբ սեյմի որոշումները հաստատութեանը Միապետի, միայն Պետական Դումայում և Խորհրդում միմիայն հարցերի ընդունելից և վիճիկներից յետոյ, հարկ է թէ օրինական ընդունվել բոլոր ֆրանսիացիներին կողմից: Սակայն, գլխաւորն այն է, որ համապատասխան խնդիրները սեյմին յանձնելու իրողութեամբ վտանգվում են Ռուսական Պետութեան շահերը: (Հ. Գ.)

(Գ շարունակվել)

ՍՏ. ՄԱԿԱՆԱՆՆԵՐԻ ՀԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ելմանից հետագրում են, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ստանալով Յովնան-Մարտիրոսի զգրոյցի հոգաբարձութեան գիւղացու՝ հաստատելի Սուրբ Երեմիայի Յովնանի զգրոյցի տեսուչի վաւերացրել է այդ ընտրութեանը Հայրապետական հաստատութեանը վերջ է գտնել բոլոր ինստիտուցիաներին, զրպարտութեաններին, և հնարաւորութեան է առկա ձեռնարկել նոր մանկավարժական մարմին կազմելու և զորոնեւեթեան ծրագիրը մշակելու:

ԵՎՐՈՔ ԶՈՒՄԱՆՆԵՐԻ ԿՏԱԿԻ ԻՐԱՆԻՈՐՈՒՄԸ

Ինչպէս յայտնի է, հանդուցեալ Եգոր Գիւրախի՝ Զօհրաբեանի կտակի է թէ բարեգործական հաստատութեաններին և թէ մասնաւոր անձանց մօտ 150,000 ռ., որ նրա տնտեսական ընկեր և կտակաւոր տարրերից մինը Միւսն Սուլթանիսն պարտաւոր էր վճարել 18 ամսից յետոյ, նրա մահվան օրից սկսած: Այժմ կտակաւոր Միւսն Սուլթանիսն Ժամանակաւոր միջոցից է մի ամիս առաջ վճարել է. 1) Բարեգործ. հաստատութեաններին՝ 11,522 ռ. 68 կ., 2) ազգականներին՝ 23,133 ռ. 43 կ., 3) մասնաւոր անձանց՝ 35,409 ռ. 95 կ., ընդամենը 70,065 ռ. 6 կ.: Մնացորդ 70,000 ռ. կտակաւոր է Քարեղուծ հայոց ազգային սեմինարիա շինելու գործին: Այդ ընտրանքն ևս այս եղևու օրը յանձնվելու է ըսկիկի ի շահեցում: Ինչպէս սեմինարիայի շինութեան հարցի լուծումը, իսկ մինչև այդ՝ զուտ անկողնի, կտակաւորացրել են Միւսն Սուլթանիսն և Միւսն Սուլթանիսն: Սու. Սուլթանիսն և Միւսն Սուլթանիսն որոշումը, պէտք է ստանայ Քարեղուծ Ենտրութեան զգրոյցը:

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆԸ

Մինչև օրս հայկական ընտիր զերտանական և թատեսարանական խմբերը զբաղված էին զինչ պիւնաներ խաղալ հարցով:

Նրանք աչքի առաջ ունենալով ներկայացման տեղի էստաբլիշման պայմանները, շուտով և կարծում էին այս կամ այն բեղաբաշտարներ և բնական տեղիս պայմաններին համապատասխանող պիւնաներ: Նրանք գիտէին՝ թէ Հայկական և Արտիստական ընտիրի վրա ինչպիսի պիւնաներ կարելի էր խաղալ: Նրանք գիտէին և Զօհրաբեանի անուան թատրոնին համապատասխանող պիւնաներ, գիտէին և գաւառները... Իրանով կրթում էին մասնագետներ իրանց ունիւղիւրներին:

Այդպէս էր առաջ... Այդպէս է և այժմ մեղանում... Բայց դա սխալ է: Թատրոնը, մեղ համար մտաւոր և բարոյական կրթվալայից առաջ, գիտարուեստի տարած է:

Թատրոնի գնացողը այնքան չը պէտք է մտածի այնտեղ «Երբեք սովորութեամբ», որքան գիտարուեստական-հրաշքական բաւականութեան, հոգեկան հաճող ստանալու մասին: Որովհետեւ թատրոնը մինչև օրս նախկինը թատրոնին որդէս մտաւոր կրթվալայի, ուստի և շարունակ պիւնաների ընտրութեանը ենթարկւել իրանց բովանդակութեան համեմատ:

Մենք ասել ենք, որ «Երբեք» թուրք է, քան թէ քան է, որ «Երբեք» անհամար է, որ «Այսին Բաղան» վերապահ է, որովհետեւ ազգային անտաղծիւրդ է տարածում, և այլն, և այլն:

Ու խաղացել ենք աւելի «Երբեք» անտաղծիւրդ պիւնաներ:

Բայց ոչ գիտարուեստորէն:

Այսօր, այն, ինչպէս այսօր, երբ գաղափարների և մտքերի մեծ խորտակման են տեղի ունենում, այսօր երբ ամեն ինչ վերադարձվում է և էլի նորից վերադարձվում, առաջ եմ աշխատում այդ հարցը բողոքով լուծել ընտրութեան է ստանում:

Ասել թէ «Երբեք» թուրք է, որքան «Երբեք» նոր զգրոյցի համար:

Այսօր ստան են «Երբեք» խաղալ: Եւ կարող եմ խաղալ «Երբեք» զգրոյցը, բայց խաղալ այնպէս, որ գիտարուեստորէն կարողանամ անդադարեւ նրա հոգեկան աշխարհի լեւելները, երաժշտականութեան մասին ոչ թէ միայն նրա խաղի, այլև գրքի ու շարքի մէջ, ինչպէս առաջ էր հանդուցեալ Վ. Կոմիտասի խաղալային:

Այսպիսի «Երբեք» անպայման հանձնի կը լինի ունիւղիւրներին, նա կը ստանայ հոգեկան լիակատար բաւականութեան և... կուրցնալ նորից տեսնել, նորից լսել, գիտարուեստի այդ տիպարին:

Թէ և խաղացած հաւարակ «Երբեք» թուրք է:

Միւս կողմից, եւ կարող եմ բնական շահել Շեքսպիրի, Զեյնալի և Կ. Համբարձումի պիւնաները, բայց դուրս նախ գիտարուեստական խաղաց... և ունիւղիւրները կը զգնեն, ու միայն այդ ևս չեն ունիւղալ զայ թատրոն և տեսնել զրդի այդ տիպարներին...

Այսպէս ուրեմն, այսօրվայ նոր թատրոնը աշխատում է զբաղվել միմիայն «Երբեք» խաղալով հարցերով:

«Երբեք» խաղալը նրա համար այն ևս գործիւրդ չէ, եւս կը խաղալ Գիւրախի և Օտարովիկի պիւնաները, կը խաղալ և ուստական շարքերը զգրոյցի գրուածքները, բայց կը խաղալ այնպէս, որ դուրս մի շարք յաճախութեանից յետոյ էլ կուրցնալ տեսնել, որքանաչափ նրանց խաղի ունիւղալ...

Սակայն Գիտարուեստական թատրոնը, որ վերջին Ժամանակներս հիւր էր Պետրոլովի, աւելի առաջ է գնացել: Նա նախկինը գիտարուեստականութեանը մնացնում է և բնութեան մէջ... Որովհետեւ կենդանի բնութեանը միակ գիտարուեստի և երկրաբանութեան վրա, ուստի հանդիսականի համար, օրինակ, ծառ ներկայացնող գիտարուեստի հասարակ անշուշտ ծառ չէ բնի վրա, ոչ, նա իրական ծառ է իր բնութեանը նշանակումը, նա քառու աղբիւրներից շարժվում է, նա տեսնելով ստեղծուած թափվում են... և այլն, և այլն:

Ժող է, Կ. Կոմիտասի խաղալային առաջին էր, որ կարողացաւ իրական գիտարուեստորէն կրել անհատի ընտիր վրա, բայց գիտարուեստական թատրոնը նրանց յետ չը մնաց և դրա հետ միայն սկսեց կրել և բնութեանը իր բոլոր գաղափարները...

Սա է նոր թատրոնի կողմը:

Թող ուրեմն հայկական թատրոնն էլ յետ չը մնայ նրանից, և հետեւելով իր անդամների զբոլը՝ քայլ առ քայլ նրանցին հայկական միջև այն աստիճան կուրց և կուրցնալ բարեբեր ու զգացմունքները. Թող այն այստեղեւեթ, գտնել, նոր գիտարուեստի կարապետ դառնալ մեր միջև այն աստիճանով, որ մինչև օրս բացակայել են հայկական նոյնիսկ գիտարուեստի տարածքից:

Ի՞նչ արած: Երբ մենք զուրկ ենք ինքնուրոյն ստեղծ

ծագործական ոյժից, գտնել պէտք է ընդօրինակումներ կատարել...

Իսկ որ սա մեր անբաժան վիճակն է... Մ. Ազեան

ԵՐԵՎԱՆԻ ԹԵԱՏՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԱՄԱՌԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՂԸ

Թ. Տօքանի գեղարուեստի (Գաղափար Ռ. Նիսիսի, 27 մայիսի) Երևանի թեատրական զգրոյցների թիւը համարում է 150-ի, որոնք բաժանվում են այսպէս.

Երևանի գործադրութեան մէջ	11 զգրոյց, 9 զգրոյց
Ալեքսանդրովի շրջանում	32 » 103 »
Կարսի	17 » 46 »
Տաթևի	22 » 62 »
Նախիջևանի	23 » 92 »
Նոր-Բայազետի	9 » 30 »
Աշտարակի	6 » 12 »
Մաղիաճորի	7 » 23 »
Վարդապետի	4 » 10 »
Արարատի	4 » 17 »
Սուրբաբի	6 » 20 »
Ղաթալի	4 » 27 »
Մարգարապատի	2 » 14 »
Կոտեից (Կոտայք)	2 » 16 »
Գարապետի	1 » 6 »

Այդ բոլոր զգրոյցներում սովորողների թիւն է 13,321, որոնցից 9064 աշակերտ և 4257 աշակերտուհի: Ուսուցիչների թիւը մտնող թիւում 380 է, բայց մանրամասն տեղեկութիւններ ստացված են 100 զգրոյցից՝ 288 ուսուցիչների մասին: Սրանցից վկայական չունեն 9 հոգի: Մնացած ուսուցիչները կրթական ցանցը հետեւեալ պատկեր է ներկայացնում:

Համարակարգի 3 հոգի կամ 1%

Գիտարուեստ, բնական, դպր. Գիտարուեստ, հիմն. և թեմ.

Խոսցչ. սեմինարիաներից	6 »	2 »
Վարդաբ. IV դաս. զգրոց.	18 »	6 »
I դաս. դուրս եկած	5 »	1,7 »
Ցննդաւորներ	8 »	2,5 »
V դաս. դուրս եկած	24 »	8,4 »
I դաս. ցած	24 »	8,4 »

